

היה יכול להציל מאהל המת על הדברים שבתוכו שלא יטמאו בטומאת מת החמורה (והיה נוסף להם טומאה על הטומאה הקלה שכבר נטמאו מטומאת המדרס של הכלי (רש"י)). שאין דבר טמא מציל מפני הטומאה (רש"י), אבל כל שלא ירבה עליו הנדה, ראוי הוא לחצוץ [אף אילו היה הדין שכלי חרס נטמא במדרס], שהכלל 'שדבר הראוי לקבל טומאה אינו חוצץ בפני אהל המת', נאמר רק על כלי הראוי לקבל 'טומאת מת' וכלי חרס אינו מקבל טומאת מת מגבו (חתם סופר). ויש מפרשים, שיחד את הכלי לשיבה, אבל עדיין לא ירבה עליו אשתו הנדה, ואילו כלי חרס היה נטמא במדרס לא היה חוצץ בפני הטומאה, שדבר הראוי לקבל טומאה אינו מציל מפני הטומאה (ראה תוס' ד"ה מי, ומשום שהוקשה להם על פירוש רש"י, שלדעתם כלי חרס מיטמא בהיסט). שגם על כלי חרס הראוי לטומאת מדרס נאמר הכלל 'שדבר הראוי לקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה' (חתם סופר).

וְקָאָמַר רַחֲמָנָא טְהוֹר. אכן, מצינו טעם נוסף לטהרת כלי חרס מטומאת מדרס, לפי שאין רגילים לייחדם למדרס, מחשש שישברו (ראה בדברי רש"י המצויינים בגליון הש"ס לעיל ע"א), שמצינו שני אופנים חלוקים בקבלת טומאת מדרס: [א] כלי שיש לו 'דין כלי' המיועד גם למדרס וגם לשימוש, מקבל טומאת מדרס בתורת 'כלי', והלימוד של רבא מהפסוק ממועט כלי חרס מדין זה של מדרס. [ב] אלא שיש דין נוסף, שדבר שכל ייעודו למדרס, מקבל טומאת מדרס גם כאשר אין לו 'דין כלי', ולזה צריכים לטעם הנוסף, שאין רגילים לייחד כלי חרס למדרס בלבד, בשביל למעט כלי חרס גם מדין זה של מדרס (ח"ר אריה לייב ב, ע).

מְשָׁנָה. הקדמה: נאמר בתורה (דברים כב, ט) 'לא תזרע כרמך כלאים', ומכאן לאיסור דאורייתא של 'כלאי הכרם' בזריעת מין נוסף יחד עם הכרם, ונאמר עוד (ויקרא יט, ט) 'שדך לא תזרע כלאים', ומכאן לאיסור דאורייתא של 'כלאי אילן' בהרכבת שני מיני אילנות זה על זה (ראה קידושין לט, א), והוסיפו חכמים לגזור אף על 'כלאי זרעים' בזריעת שני מיני ירקות או תבואה בערבוב (ראה רש"י, ע"פ דרך אמונה כלאים א, א בבהה"ל), מאידך, לדעת כל הראשונים אף איסור 'כלאי זרעים' מהתורה, וכפשוטו לשון הכתוב 'שדך לא תזרע כלאים' (ראה תוס' ד"ה ארבע, ורמב"ם שם ובבהה"ל ע"ש).

אַרְבָּעָה עַל אַרְבַּע רַחוּת הַעֲרוּגָה - שבכל רוח מארבע רוחות זורע מין אחר של זרעונים לאורך כל הרוח, מלבד הקצוות שמשאירים ריקנים, בשביל להפריד בין המין הזרוע לאורך הרוח הצפונית לבין המין הזרוע לאורך הרוח המזרחית (רש"י), והוא הדין שאפשר לזרוע בערוגה כזו תשעה גרעינים בודדים מתשעה מינים שונים, שזרוע ארבעה גרעינים בארבע זוויות פינות הערוגה, ועוד ארבעה גרעינים באמצע כל רוח ורוח, במרחק שלשה טפחים מהגרעינים שבקצוות, ועוד גרעין אחד באמצע הערוגה, שבאופן זה יש רוח שלשה טפחים בין גרעין לגרעין (כן משמע ברש"י, וראה תוס' להלן פה, א ד"ה וקום בת' השני ומאירי), אלא שבאופן זה אינו יכול לגדל אלא גרעין אחד מכל מין, והחשבון של חמשה זרעונים הוא בגדר 'עצה טובה' שיוכל לזרוע הרבה גרעינים מחמשה מינים שונים (תוס' שם ומאירי, וראה עוד בתוס' שם, שיש אוסרים).

וְאָחַת בְּאִמְצָעוֹ. במרחק שלשה טפחים משאר כל הזרעונים, בשביל למועט את היניקה (רש"י), וראה בביאורנו להלן (פה, א ד"ה וקום).

פְּכִין קְטָנִים שְׁטְהוּרִין בְּזָב - כלי חרס קטנים שלא נטמאים בשום טומאה מזב, לא בטומאת מגע, לפי שמרוב קוטנם של הכלים אין הזב יכול להכניס אפילו את אצבעו לתוכם, ולא בשאר טומאות, ונלמד מהכתובים (רש"י), ויש מפרשים הקל וחומר, מכלים שאינם ראויים לשיבה, וכגון כלים קטנים העשויים מעץ, שאין טמאים בטומאת מדרס, אפילו אם ייחדום הבעלים לכך [ולדעתם אין הובד להלכה בין כלי חרס קטנים לגדולים, שכולם טהורים מטומאת מדרס, ומיטמאים במגע ובמשא] (רמב"ן וח"י הר"ן בשם גאונים).

אִינוּ דִּין שְׁיֵהָא טְמָא בְּמַת, ומכאן הכלל הנקוט בידינו (נדה מט, א), שכל המיטמא במדרס, מטמא אף בטומאת מת (רש"י), והוא הדין שמפץ זה נעשה ראוי גם לקבלת טומאה משרץ (גמ' ב"ק כה, ב), ומשאר אבות הטומאה (רש"י נדה מט, א; רא"ש ב"ש"מ"ק ב"ק כה, ב), שתשמיש של מדרס חשוב יותר משאר תשמישים, לפעול חלות 'שם כלי' אף על כלי עץ שאין לו בית קיבול, וכיון שיש לו 'שם כלי', הרי הוא מיטמא בכל הטומאות, בשונה משאר תשמישים שאינם חשובים לפעול חלות שם כלי על כלי עץ שאין לו בית קיבול [ואין הביאור שטומאת מדרס חמורה יותר משאר טומאות, אלא שתשמיש של מדרס חשוב יותר משאר תשמישים] (ראה רש"י סוכה כ, א; קהילות יעקב שבת כה. אכן, ראה להלן ד"ה וקאמר. בשם ח"ר אריה לייב).

וְאִמְאֵי הָא לִית לֵיהּ טְהוּרָה בְּמִקְוָה, שפשוטי כלי עץ הראויים למדרס, לא הוזכרו בפסוקי התורה העוסקים בטהרה במקוה (רש"י; רמב"ם מקוואות א, ד) והם כאוכלים ומשקים המקבלים טומאה ואין להם טהרה במקוה, לפי שלא הוזכרו באותם הפסוקים (רש"י), והקל וחומר לפכין קטנים מועיל רק להחמיר שתהא טומאה לכלים האלו, ולא להקל שתועיל להם טבילה, ועוד ש'דיו לבא מן הדין להיות כנדון', ופכים קטנים עצמם אין להם טהרה במקוה (ידיאם תנא). ויש מפרשים, שמדובר על מפץ העשוי משיפה וגמי, ודוקא לכלים העשויים מחומרים כגון אלו, אין טהרה במקוה, שאינם בכלל 'כלי עץ', ואילו פשוטי כלי עץ הראויים למדרס, יש להם טבילה במקוה (תוס' לעיל ע"א ד"ה מפץ, רמב"ן, ריטב"א לעיל ע"א), שגם בכלים אלו נכללים בפסוקים העוסקים בטהרה במקוה (תוס' שם), או שהם נלמדים בילפותא מכלי עץ שיש להם בית קיבול המוזכרים בפסוקים (רמב"ן).

שְׁאֵנִי הָתָם הוֹאִיל וְאִקָּא בְּמִינוּ - שכלי עץ שיש להם בית קיבול, נטהרים במקוה (רש"י), ויש מפרשים, שמדובר על מפץ של שיפה וגמי שאינם נחשבים 'כלי עץ' (כמובא בבאורנו לעיל ע"א ד"ה מפץ) ויש במינים טהרה במקוה, שכלי עץ הם ממינים של כלים אלו וגידולי קרקע כמותם (ריטב"א לעיל ע"א), או לפי ששיפה וגמי לאחר יבושם נעשים כעץ (מאירי).

אֲשֶׁר אֵין צְמִיד פְּתִיל עֲלָיו - שכלי חרס טהור שיש לו כיסוי המוצמד אליו היטב, אינו נטמא באהל המת, ואף מציל על הדברים שבתוכו מלהיטמא, שכיון שכלי חרס מקבל טומאה רק דרך פתחו, כשהוא סגור בסגירה הדוקה, אין טומאת האהל יכולה להיכנס לתוכו (ראה חולין כה, א, וראה להלן צו, א ברש"י ובתוס' ד"ה ולענין).

דִּי תְּהַרְיָהוּ לְאִשְׁתּוֹ נְדָה, והיא ירבה על הכלי בימי נדותה (רש"י, ע"פ תוס' ד"ה מי מהרש"א), שאילו היה כלי חרס נטמא במדרס, לא